

Kari Pylkkänen 20. 2. 2004

Lääkäriprofessio ja hallinnon muutokset

- Käytännön lääkärin rajapinnat terveydenhuollon hallintoon ja terveydenhuollon muutos

1. Kliinistä autonomiaa potilas-lääkäri-suhteessa koskeva säätely

- Lääkärin riippumattomuus**
- Potilaan yksityisyyden suoja**
- Hoitosuhteen kahdenkeskisyys**

2. Kliinistä työtä koskeva lainsäädäntö ja siihen pohjautuva ohjaus

- Lakiin / sitoviin määräyksiin perustuvat lääkärin työtä koskevat ohjeet**

3. Asiantuntijaorganisaation kautta tuleva professionaalinen ohjaus

- Eettiset säännöt**
- Lääkärin työtä koskeva asiantuntijaohjaus**

4. Lääkärin ammatinharjoittamisen valvonta

- Profession rooli / voiko professio valvoa itseään?**

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Lääkäriprofessio ja hallinnon muutokset

- Terveysthuollon lainsäädännön kehitys

1. Lakien sitovuutta on tavoitteellisesti vähennetty

- Laki ei anna yksityiskohtaisia normeja, se on enemmän puite- / tavoitelaki**

2. Hallinnon asema toiminnan yhtenäisyydestä vastaavana ohjeistajana korostuu, kun lain sitovuus vähenee

3. Terveyspalvelujen tuotantoa koskevat yksityiskohtaiset säädökset on purettu

- Hallinto korvautuu johtamisella**
- Hallinnon asiantuntijaorganisaatio on purettu**
- Lääkärin työtä yhtenäistävät ohjeet kumottiin**

4. Lääkärijohtajuus muuttuu nopeasti

- Yhtenäinen asiantuntijajohtajuus korvautuu poliittisella ja paikallisella johtajuudella**

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Professio sisältää sopimuksen yhteiskunnan kanssa.

- Professionille on myönnetty monopoli

- Tietyn tiedon käyttöön ja
- Itsesäätelyyn

Professio puolestaan takaa yhteiskunnalle profession pätevyyden, eheyden ja altruistisen palvelujen tuottamisen

Yhteiskunnan asenteet professioniin ovat muuttuneet

- sitä tukevista
- lisääntyvästi kriittisiksi

Lääkäreitä syytetään

- Omien taloudellisten etujensa liiallisesta ajamisesta
- Epäonnistumisesta itsesäätelyssä niin, ei turvata pätevyyttä ja yleistä etua
- Lääkärien palvelujen tuotannon valvonta on siirtynyt professionilta yhteiskunnalle

Lääkärien tulee ymmärtää sosiaalisen sopimuksen luonne ja sisältö.

- Heidän on täytettävä oma osansa sopimuksesta, jotta professionalisuus voi säilyä

Lähde: Cruess S.R., Johnston S., Cruess R.L. MJA 177:208-211, 2002

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Profession tunnusmerkit

- 1. Professio tuottaa ainutkertaista ja välttämätöntä palvelua yhteiskunnalle**
- 2. Profession edustajilla on korkea tietotaso**
- 3. Profession edustajien tulee kehittää itselleen kyky soveltaa profession erityisosaamista**
- 4. Profession edustaja on jäsen ryhmässä, joka on autonominen ja pitää itsellään oikeuden säädellä itse itseään**
- 5. Profession edustaja tuntee ja hyväksyy eettiset normit**
- 6. Profession edustaja on tiukka itseksi ja sen jäsen kantaa itse vastuun teoistaan ja päätöksistään**
- 7. Profession edustajan ensisijainen velvoite on sitoutuminen yhteiskunnan intressin toteuttamiseen yli oman edun tavoittelun**
- 8. Profession edustaja on enemmän kiinnostunut tuottamaan palveluja kuin tavoittelemaan taloudellista etua**

Lähde: Dryer A.R.Ethics and psychiatry: Toward professional definition.
APA Washington DC

Kari Pyökkänen 20.2. 2002

Profession piirteet

1. Ammatti

- Ydinasiiana työ, joka perustuu monimutkaisen tieto- ja taitopohjan hallintaan.

2. Kutsumus

- Jonkin tieteen alueen ja oppineisuuden ja niihin perustuvien taitojen hallintaa käytetään toisten auttamiseen

3. Sitoumus

- Jäsenet sitoutuneet pätevyyteen, eheyteen, moraalisuuteen, altruismiin ja yleisen hyvän edistämiseen omalla alallaan.

4 Sosiaalinen sopimus: professio ja yhteiskunta

- Profession sitoumukset muodostavat perustan sopimukselle profession ja yhteiskunnan välillä

- Yhteiskunta puolestaan myöntää
professionille

- Autonomian harjoittaa tehtävänsä ja
- Itsesäätelyn etuoikeuden

5. Vastuu

- Professio ja sen jäsenet ovat vastuullisia yhteiskunnalle ja niille, joille he antavat palveluja

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Profession kehitysprosessi

1. Erikoistuminen

- **Taidot, osaaminen, teknologian hallinta**

2. Laillistaminen

- **Taitojen soveltamisen edellytys on laillistamiseen**
- **Määritellyt koulutusstandardit**

3. Luottamus

- **Väestön tulee vakuuttua siitä, että profession palvelut ovat luotettavia**

4. Profession eettinen normisto

Välivaiheita profession synnyssä

- Kokopäiväinen ammatti
- Koulutusohjelma ja -instituutti
- Professionaalinen valtakunnallinen yhdistys
- Yliopistollinen koulutusohjelma
- Laillistamista koskeva lainsäädäntö
- Profession eettisten ohjeiden kehittäminen

Dyer A.R. Psychiatric Ethics, Oxford University Press 1999

Esimerkkejä jo perinteisistä professioista

- **Lääkärit**
- **Tilintarkastajat**
- **Arkkitehdit**
- **Hammaslääkärit**
- **Juristit**

Kehittymässä kohti professiota on joukko ammatteja - tai ovat jo käytännössä professioita

- Sairaanhoitajat, farmaseutit, opettajat, kirjastonhoitajat, sosiaalityöntekijät

20.2. 2004

Modernista postmoderniin kulttuuriin - Terveysthuollon kriisi

Modernin kulttuurin piirteitä

- Markkinatalous
- Maallistunut yhteiskunta
- Perustuslaillinen demokratia
- Ihmisoikeudet
- Kansallisuusaate
- Byrokraattinen hallinto
- Teollistuminen ja tehokkuus
- Kapitalismi
- Tiede ja teknologia
- Rationaalinen ajattelu
- Edistys

**= 1980-luvun kasvuodotusten ajan piirteitä
terveydenhuollossa**

Postmoderni

- Modernin ajan varmuudet kyseenalaistetaan
- Lisää vapauksia
- Tieteen kritiikki
- Epäpersoonallinen tieteellisyys objektivoi yksilön kokemuksen sekä potilaana että lääkärin ammatin harjoittajana
- **Postmoderni terveydenhuolto on supistuvien resurssien tulevaisuuden toivon menetyksen aikaa**

Postmodernin vallan strategiat

- **Pakeneminen, vältteleminen, sitoutumattomuus**

Bauman 2002

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Lääkäriprofessio ja hallinnon muutokset

1. Sitovasta sitoutumattomaan

- Terveydenhuoltoa ohjaavien lakien sitovuutta on tavoitteellisesti vähennetty
- Modernista postmoderniin, lisää vapauksia, vähemmän varmuutta

2. Hallinosta johtamiseen

- Hallinto on korvautunut johtamisella, kun yleiset terveystalousten tuotantoa ohjaavat säännökset on pääosin purettu.
- Hallinnon käsite on käynyt vanhanaikaiseksi
- Aiemmin yleisten lakien avulla hallinnoituja asioita ohjaavat paikalliset talousarviot
- Budjettivallan käyttöä ohjaa yleisten normien sijasta erilaiset johtamisopit ja vaihteleva kunnallispolitiikka

3. Lääkäriprofession asema on muuttunut

- Professionaalisen johtamisen ja hallinnon asema heikentyi erityisesti 1990-luvulla
- Esim. lääkärin ilmoitusvelvollisuus poliisille ajoterveyden heikkenemisestä 5.12. 2003.

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Lääkärijohtajuus muuttuu nopeasti

- Hallinto korvautuu johtamisella
- Hallinnon asiantuntijaorganisaatio on purettu
- Lääkärien työtä yhtenäistävät ohjeet kumottiin

- Miten?

LKH:n ohjeet (= "keskusjohto") kohdentuivat lääkärien päätökseneon yhtenäistämiseen

- Tautiluokitus
- Sairauskertomus
- Sairaalaan otta ja poistaminen
- Lääkärienlausunnot

jne, jne...

- 141 lkh:n yleis- ja ohjekirjettä ja lähes saman verran lakeja kumottiin v. 1990

- LKHn ohjeistus oli ohjannut terveystalvelujen tuotantoa lääkärien kautta

- Lääkärien työn johtaminen ja ohjeistaminen siirtyi samalla kuntiin ja paikallisten poliitikkojen tehtäväksi

- Kuvaavaa muutoksen kaottisuudelle oli, että

jopa Tautiluokitus kumottiin Suomessa viiden vuoden ajaksi 1991-1996, jolloin se ei ollut sitovana voimassa(sic!)

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Terveydenhuollon hallinnon ympäristön muutos

- **Depressiivisestä paranoidis-skitsoidiseen positioon**

Lähtökohta

- **Minän puolustuskeinot, defenssit , “yksilön hallinto”**
- **Yksilötason psykoterapioissa koottua tietoa ihmisen suhteesta ympäristöönsä voidaan soveltaa myös yhteisöjen tasolla**
- **Organisaatiot toteuttavat samankaltaisia hallintakeinoja kuin yksilötkin suhteessaan ympäristöön**

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Kokemuksen jäsentämisen perusmallit

TH Ogdenia 1992 mukailten

1. Yksilö ulkoisten voimien uhrina

- Yksilö jäsentää ympäristöään korostuneesti itseä uhkaavina voimina, jotka tulevat oman itsen ulkopuolelta, eikä hänellä ei ole edellytyksiä kokea itseään omien halujensa eikä omien ajatustensa ensisijaisena lähteenä

Psykoosit - Paranoidis-skitsoidinen tapa jäsentää kokemusta

2. Henkilökohtaisten merkitysten maailma

- Yksilö voi kokea itsensä aktiivisena subjektina ja omat halunsa ominaan

Neuroosit - Depressiivinen tapa jäsentää kokemusta.

3. Välimaasto

- Molemmat em. jäsentämisen tavat painottuvat samanaikaisesti ja eri asteisesti

Epävakaa itsekokemus

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Terveydenhuollon kasvava paranoidis-skitsoidinen toimintaympäristö

Esimerkkinä Psykiatria:

1. Lainsäädännössä annetut psykiatrian kehittämisen keskeiset arvot ja tavoiteasetelmat ovat käytännössä muuttuneet alkuperäiselle tavoitteelle päinvastaisiksi.

- USA:ssa

- On säädetty mielenterveyden tasavertaisen kohtelun lakeja 1990-luvulla, mutta niiden vaikutus on käytännössä kuihtunut pois.

- Tutkijoiden mielestä syitä tähän on ollut kaksi:

a) Mielenterveyden häiriöihin kohdistuva **stigma** ja sen kielteinen vaikutus palvelujen rahoitukseen ei ole muuttunut mitenkään sitten 1950-luvun.

b) Taloudelliset markkinatekijät

- Mielenterveyden häiriöiden hoidon kustannusten mahdollinen kasvu hallitsemattomiksi on uhkatekijä, joka saa vakuutuslaitokset kohtelemaan psykiatrisen hoidon rahoittamista toisin kuin muiden sairauksien hoidon

- Mielenterveyden häiriöiden riski suljetaan ennakkoon pois vakuutusturvan piiristä tai psykiatristen hoitojen korvattavuutta karsitaan enemmän kuin muun terveydenhuollon.

- Mahdollisuuksista tasoittaa tasa-arvolainsäädännön keinoin psyykkisesti sairaiden eriarvoista asemaa palvelujen saatavuudessa ovat heikot

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Terveydenhuollon kasvava paranoidis-skitsoidinen toimintaympäristö

Esimerkkinä Psykiatria:

1. Lainsäädännössä annetut psykiatrian kehittämisen keskeiset arvot ja tavoiteasetelmat ovat käytännössä muuttuneet alkuperäiselle tavoitteelle päinvastaisiksi.

- Suomessa

- Erikoissairaanhoidolain keskeinen tavoite saattaa psykiatrinen hoito samaan asemaan muun terveydenhuollon kanssa yhdentämällä hallinto ja rahoitus on 10 vuoden seurannan aikana on osoittautunut alkuperäiselle tavoitteelle päinvastaisiksi amerikkalaisten esimerkkien tavoin.

- Yhtenäistetyn ja samankaltaisen hallinto- ja rahoitusjärjestelmän aikana väestön psykiatristen palveluihin kohdentuneet voimavarat ovat ennustetun kasvun sijasta supistuneet voimakkaasti ja enemmän kuin muilla sektoreilla

- Nämä ja monet muut esimerkit osoittavat, että psykiatrian johtamisessa ja hallinnossa näyttää toistuvan toistumistaan sama paradoksi

- Asetetut tavoitteet eivät toteudu, vaan lopputuloksena hyvistä julkilausutuista pyrkimyksistä on pikemminkin niille päinvastainen kehityskulku.

- Piilevät arvostukset ja stigma ovat sittenkin voimakkaampia kuin missään julkisissa psykiatrian kehittämishankkeissa on osattu ennakoida

Kari Pylkkänen 20.2. 2004

Terveysthuollon kasvava paranoidis-skitsoidinen toimintaympäristö

Esimerkkinä Psykiatria:

2. Ohjaavien arvojen muutokset

Psykiatrian johtaminen ja hallinto olivat pitkään sidoksissa laajasti hyväksytyihin hoitoideologisiin arvoihin ja tavoitteisiin, joita toteutettiin

- Laitospaikkojen lisääminen

- Ohjasi toimintaa yli sadan vuoden ajan ensimmäisestä mielisairasasetuksesta viimeisimmän B-sairaalan valmistumiseen 1970.

- Avohoidon kehittäminen

- Hoidon koordinaatio toiminnalliseksi psykiatriseksi kokonaisuudeksi oli kehittämistavoitteena 1970-luvulta alkaen

- Mielenterveystyön komitea (1984) asetti tavoitteeksi 50 psykiatrian osavastuualuetta yhtenäisen rahoituksen ohjaamina sairaanhoitopiireissä.

2000-luvun alun psykiatriassa ei voida enää erottaa hoitoideologisia tavoitteita ja niitä tukevia ohjaustekijöitä, joita myös seurattaisiin